

Učinki terapevtskega psa na motivacijo otroka

Nina Dobrovič, mag. spec. in reh. ped., pos. razv. in uč. tež., in
doc. dr. Erna Žgur, Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani

Terapevtska vloga živali je v sodobnem času vse bolj znana in uporabljena, saj se čedalje bolj uveljavlja v medicinski, socialni ter pedagoški stroki. Terapije in aktivnosti s pomočjo živali so namenjene izboljšanju posameznikovega specifičnega področja (npr. motivacije) oz. kakovosti življenja nasploh. Pes je pogosto znan v vlogi terapevta. Ta ima na človeka vsesplošno pozitivne učinke – od zniževanja krvnega tlaka do povečanja izločanja serotonina. Pozitivni vplivi vključevanja psa v učne dejavnosti se nakazujejo tudi pri izboljšanju kognitivnih procesov, ključnih za učenje. Raziskava se osredotoča na vključenost psa v pouk otroka z zmereno motnjo v duševnem razvoju in z nižjo motivacijo. Ugotovili smo, da je pes vplival na spremembe v otrokovi motivaciji in pozornosti.

Ključne besede: aktivnosti s pomočjo psa, posebni program vzgoje in izobraževanja, splošna poučenost, motivacija, pozornost

Uvod

V vzgojno-izobraževalnih ustanovah je vse več pedagogov, ki dinamiko pouka popestrijo z vključevanjem usposobljenih terapevtskih psov. Učitelji sodelujejo z različnimi prostovoljnimi društvi, ki izvajajo terapije in aktivnosti s pomočjo živali, najpogosteje s psi. Pri tem načrtujejo in izvajajo učne dejavnosti z vodniki psov, ki so v celoti odgovorni za delovanje terapevtskega para, torej vodnika in psa.

Terapija in aktivnosti s pomočjo psov

Terapija s pomočjo psov je dejavnost, ki ima vnaprej določene cilje, v katerih je pes enakovreden udeleženec procesa. Izvajajo jo za to usposobljeni strokovnjaki z namenom izboljšanja določenega človekovega področja. Celoten proces je dokumentiran in na koncu ovrednoten po vnaprej določenih standardih. Vodnik psa in strokovnjak naredita načrt s cilji ter merita napredek. Aktivnosti s pomočjo psov pa so dejavnosti, ki izboljšujejo posameznikovo kakovost življenja nasploh. Specifični cilji zdravljenja niso načrtovani za vsak obisk posebej. Prav tako niso pisana poročila, posamezno srečanje pa se odvija bolj ali manj spontano (Marinšek in Tušak 2007).

V Sloveniji izvajajo aktivnosti in terapijo s pomočjo psov različna društva, med njimi tudi združenje Tačke pomagačke, s katerim je bilo vzpostavljeno sodelovanje za to raziskavo. Gre za humanitarno združenje, ki ima status društva in deluje v javnem interesu zdravstvenega varstva. Poleg terapij in aktivnosti s pomočjo psov izvajajo tudi program branja psom, imenovan R.E.A.D. (*Reading Education Assistance Dogs*), ter družabništvo. Sodelujejo s strokovnjaki iz različnih ustanov, med drugim tudi iz šol, različnih vzgojno-izobraževalnih programov. Ustanove obiskujejo terapevtski pari – oba člana para opravita interno društveno izobraževanje in usposabljanje, pred tem pa vsem psom v društvu najprej testirajo in potrdijo njihov značaj kot ustrezen za delo z ljudmi (Vir 1).

Vodnikova vloga je predstavitev živali, ki vključuje skrb, oceno pred vsako intervencijo in aktivno delovanje kot zagovornik živali. Poleg tega mora oskrbovalec proaktivno ravnati za izboljšanje sposobnosti živali, zadovoljiti potrebe ciljne populacije in imeti komunikacijske veščine za izboljšanje medosebnih odnosov (Butler in Fredrickson-MacNamara 2006).

Poleg tega, da je pes ustrezen za vlogo terapevta, je torej pomembno tudi to, da je vodnik oseba, ki svojo žival razume, jo zaščiti in obenem zna ravnati v medčloveških interakcijah.

Prednosti in slabosti terapij s pomočjo psov

Literatura izpostavlja pozitivne učinke na to temo, manj pa so omenjeni neprijetni vplivi, ki jih imajo lahko psi na posameznika ali na skupino. M. Marinšek in Tušak (2007) najprej izpostavljata fiziološke koristi. Pes vpliva na zmanjšanje hitrosti srčnega utripa, znižanje krvnega tlaka in deluje pomirjevalno. Brezpogojno sprejema ljudi, zato se ob njem sprostiti, kar je v današnjem stresnem vsakdanu potreba večine. Pes deluje tudi razvedrilno, spodbuja veselje, smeh in igro ter ljudi usmeri h komunikaciji (Rodrigo-Caverol in drugi 2018). Vpliva na socializacijske procese. Otroci v njegovi družbi občutijo povezanost in vzajemno zaupanje. Posledično se poveča zmožnost empatije – ljudje, ki imajo psa, imajo v povprečju večjo sposobnost, da se vživijo v čustva drugih. Tisti, ki imajo težave s samozaupanjem, jim žival pomaga tako, da svojo pozornost usmerijo v okolico (Marinšek in Tušak 2007). Ključno pa je poudariti, da je osnova učinkovitosti terapije s pomočjo psa splošna naklonjenost živalim (Arkow 2004 v Morrison 2007).

Kljub vsestransko prijetnim učinkom psa na človeka obstajajo možne slabosti, npr. da pes izzove tekmovalnost, lahko pa pride tudi do poškodb zaradi nepravilnega ravnanja z živaljo. Možno je, da oseba nima popolnega nadzora nad svojim vedenjem, kar negativno vpliva na psa. Ovira so tudi alergije in strahovi oz. fobije, zato terapija nima dobrega učinka (Marinšek in Tušak 2007). Med kontraindikacije prisotnosti psa je uvrščen tudi slab imunski sistem, odprte rane ali druge poškodbe (Arkow 2004 v Morrison 2007). Ljudje imajo lahko do živali še dodaten odpor iz drugih razlogov (npr. verska pripadnost). Ovira pri strokovnem osebju je lahko to, da ne sodelujejo pri načrtovanju aktivnosti, nimajo pozitivnega odnosa do živali, imajo do njih odpor ali se jih bojijo (Marinšek in Tušak 2007).

Vsekakor pa je najpomembnejše, da se pred izvedbo aktivnosti s psom najprej opravi pogovor z uporabnikom, saj je to ključno za odločitev, ali so intervencije s pomočjo psa zanj primerne.

Vpliv prisotnosti psa na motivacijo

M. Juriševič (2012) poudarja, da ima motivacija osrednji vpliv na dinamiko učnega procesa: motivirani otroci začnejo učenje in pri njem vztrajajo, dokler ne dosežejo učnih ciljev.

Učenci so lahko za učenje različno motivirani. Motivacijo delimo na notranjo in zunanjo. Notranja oz. intrinzična motivacija je opredeljena kot izvajanje dejavnosti zaradi zadovoljstva, ki ga prinaša dejavnost sama (oseba nekaj počne iz lastne zabave ali izziva). Zunanja oz. ekstrinzična motivacija pa je pojav, pri katerem izvaja posameznik neko aktivnost, da bi dosegel rezultat, ki ni povezan z dejavnostjo. Zunanja motivacija je tako v nasprotju z intrinzično motivacijo, ki se ne nanaša na opravljanje naloge le zaradi končnega rezultata (Ryan in Deci 2000).

Učiteljevo načrtovanje pouka bo precej olajšano že s tem, če bo vedel, kaj motivira vse učence, kaj jih zanima in kakšni načini dela jih privlačijo (Talt-Lah 2017).

Pri učno nemotiviranih učencih je nujno, da se izhaja iz njihovih interesov in se na podlagi teh prilagodi tudi učne aktivnosti. Učne cilje, povezane z doživljanjem kompetentnosti, je potrebno spodbuditi zaradi znanja in dosežkov – spodbujeni morata biti obe motivaciji (Juriševič 2012).

Pri delu z otroki s posebnimi potrebami je potrebno biti pozoren na njihova močna področja, saj se tako razvija njihov interes in posledično motiviranost za delo. Pri njih je še pomembnejše to, da oblikujejo pozitivno samopodobo, doživijo uspeh in dobijo občutek, da zmorejo. Eden izmed načinov so tudi zabavne oblike pridobivanja znanja v motivirajočih dejavnostih (Valcl 2017).

Prisotnost psa v razredu je za otroke s posebnimi potrebami močna motivacija. Po izkušnjah vodnic iz Ambasadorjev nasmeha, ki sodelujejo v prilagojenih programih vzgoje in izobraževanja, se učenci v uri s psom bolj potrudijo izvesti naloge kot takrat, ko pri pouku ni psa. Vodnice ugotavljajo, da učenci pri sodelovanju s psom potrpijo svojo bolečino, da lahko doživijo veselje in sprejetost. Učenci so zelo motivirani za delo in pri pouku načeloma nikoli ne manjkajo, če vedo, da bo razred obiskal pes (Ivanovič 2017).

I. Smolkovič (2014) je izvajala terapijo s pomočjo psov pri učencih z motnjami v duševnem razvoju (v nadaljevanju MDR) pri splošni poučenosti. Ugotovila je, da so učenci z veliko motiviranostjo utrjevali učno snov, ko je bil prisoten pes – z zanimanjem so opazovali psico, jo oblačili ter izvajali razne finomotorične aktivnosti. Avtorica je preverjala

tudi mnenje učiteljev o vključevanju psov v pouk in ugotovila, da so bili do tovrstnega sodelovanja bolj odprti tisti, ki so že imeli izkušnje s terapevtskim psom pri svojem pouku.

Raziskovalni problem

Terapije in aktivnosti s pomočjo psov so torej razširjene zaradi njihovih vsestransko pozitivnih vplivov. Pes terapevt deluje tudi motivirajoče na otroke z MDR. L. Gilmore, M. Cuskelly in Hayes (2003) niso ugotovili motivacijskih zaostankov pri otrocih te populacije, poudarjajo pa, da so lahko ti otroci manj motivirani za šolsko delo.

Ključno vprašanje naše raziskave je bilo, ali sodelovanje s psom poveča motiviranost tudi pri otroku z zmerno MDR, ki ima sicer nižjo motivacijo pri predmetu splošne poučenosti. Zanimalo nas je, ali bi se z vključevanjem terapevtskega psa otrokove težave z motivacijo in s pozornostjo zmanjšale in interes za predmet povečal. Želeli smo raziskati smiselnost in korist prisotnosti psa pri vzgojno-izobraževalnem delu učencev z MDR, vključenih v posebni program vzgoje in izobraževanja.

Metodologija in merski instrumentarij

Za raziskavo je bila uporabljena študija primera. Pri izbranem otroku so bili raziskani vedenjski znaki motivacije, pozornost in počutje. Vedenje je bilo analizirano s strukturiranim opazovanjem, z zapisi vedenjskih posebnosti; ključni podatki o motiviranosti pa so bili pridobljeni s kontrolnimi listi.

Vzorec

V raziskavo je bil vključen 10-letni učenec z zmerno MDR po presoji razredničarke in s soglasjem staršev ter vodstva šole. V času raziskave je obiskoval drugo leto prve stopnje posebnega programa vzgoje in izobraževanja.

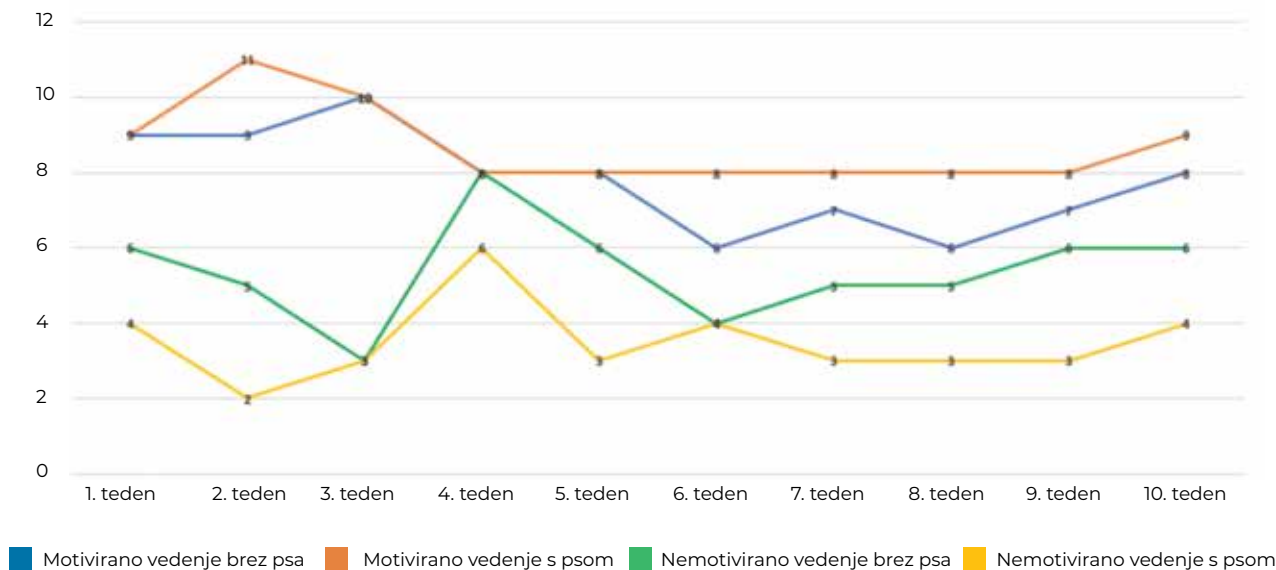
Učenec je poznan kot večinoma učno nemotiviran. Za šolsko delo pri splošni poučenosti ima običajno nižjo motivacijo, zato se pogosto izogiba učenju. Če je za delo motiviran, je notranje motiviran.

Za vse živali kaže interes in je do njih pozoren, zato je bilo predpostavljeno, da bo zanj primerna intervencija s pomočjo psa.

Opis postopka zbiranja in obdelave podatkov

Otrok je bil pri učnih urah splošne poučenosti opazovan 2-krat tedensko, 10 tednov zaporedoma. Skupno je bilo opravljenih 20 opazovanj – 10 z odsotnostjo psa, 10 z njegovo prisotnostjo. Pri obeh opazovanjih je bila v istem tednu obravnavana vsebinsko enaka učna snov zaradi večje primerljivosti. Na teden sta bila izpolnjena 2 kontrolna lista. V zapisih so bili zabeleženi prisotni tipi motivacije, počutje in posebnosti v vedenju.

Prikaz števila znakov motiviranosti v 10-ih tednih

Podatki s kontrolnih listov so bili obdelani s programom SPSS Statistics. Ugotovljene so bile povprečne razlike v motivaciji glede na prisotnost psa za vsak posamezni teden in vsa opazovanja nasploh. Podatki so bili tudi kvalitativno analizirani.

Rezultati

Zastavljenih je bilo 5 raziskovalnih vprašanj, na katera odgovarjamo v nadaljevanju.

Ali je motivacija za šolsko delo večja, ko je v dejavnosti vključen tudi pes?

Povprečno število znakov motiviranega vedenja je bilo večje pri vključenosti psa, povprečno število znakov nemotiviranega vedenja pa manjše, kar je razvidno iz grafa. Z vključenostjo psa pri splošni poučenosti so bili znaki motiviranosti povprečno pogostejši, znaki nemotiviranosti pa v povprečju manj pogosti. Na osnovi rezultatov zaključujemo, da je bila otrokova motivacija za delo v povprečju večja, ko je bil v dejavnosti vključen tudi pes. Tudi Rodrigo-Caverol s sodelavci (2018) je ugotovil, da so bili učenci z MDR za delo višje motivirani, ko je bil pri pouku terapevtski pes.

Katere sestavine intrinzične in ekstrinzične motivacije se kažejo pri otroku?

Pri vseh opazovanjih so se pri otroku bolj pokazale sestavine intrinzične motivacije. Pri obeh učnih urah je bilo ugotovljeno, da je učenec poslušal, na vprašanja odgovarjal in govoril o vsebini, ker ga je učna tema zanimala. Pri učni uri s psom se je v povezavi z notranjo motivacijo, poleg naštetih sestavin, pokazalo, da je zaradi lastnega veselja stopil v interakcijo s psom na različne načine. V sklopu ekstrinzične motivacije se je pokazalo, da je odgovarjal na vprašanja in poslušal, da ne bi bil

grajan ali da bi bil nagradjen s pohvalo. Ko je bil prisoten pes, je dejavnosti opravil, ker je vedel, da bo za nagrado v interakciji s psom.

M. Marinšek in Tušak (2007) svetujeta, da se pri tovrstnih terapijah delo organizira tako, da so učenci lahko za nagrado v interakciji z živaljo. To je pri opazovanem učencu tudi delovalo – če je bil za neko dejavnost manj motiviran, je z vključitvijo psa postal ekstrinzično motiviran. Na podlagi opazovanj sklepamo, da pes deluje pri primarno intrinzično motiviranem predvsem tako, da je znakov nemotiviranosti manj; pri ekstrinzično motiviranem pa tako, da je znakov motiviranosti veliko več. Obstaja pa verjetnost, da zunanja motivacija zamenja notranjo, česar ne želimo pri mlajših osebah z MDR. Posebni program vzgoje in izobraževanja izpostavlja vlogo samostojnosti: učenci naj bi postali čim bolj samostojni za življenje in delo (Gruberšič 2014), pri čemer stremijo na podlagi notranje motivacije k izbranemu cilju. Tudi Klinger (1977 v Kobal Grum in Musek 2009) poudarja, da je pomembno, da so cilji oblikovani tako, da je oseba motivirana za delovanje. Pri osebah z MDR je tako potrebno izhajati iz njihovih močnih področij in interesov, da bo motivacija še večja.

Pri uporabi frontalne oblike učne ure je bila učenčeva pozornost nižja, pripravljenost za delo pa manjša, ker ni bil aktivno vključen. Tudi pozornost je bila manj usmerjena in nemotiviranost večja, če

način dela ni bil prilagojen njegovim potrebam in če ga vsebina ni zanimala (zanjo ni bil intrinzično motiviran). Ob prisotnosti psa pa je bila učenčeva motiviranost večja in pozornost bolj usmerjena, čeprav ga je učna tema manj zanimala, saj je pes deloval kot motivator in je predstavljal vez med obema vrstama motivacije.

Kakšna je otrokova pripravljenost za delo, ko je pes vključen v pouk?

Pri učnih urah s psom so se pokazali splošni rezultati o večji prisotnosti, pogostosti in daljšem trajanju znakov motiviranega vedenja ter manjši prisotnosti, pogostosti in krajšem trajanju znakov nemotiviranega vedenja. Ob psu je bila tudi pozornost pogosto usmerjena, kar nakazuje, da je bil otrok bolj pripravljen delati, ko je bil v pouk vključen pes. Ocepek (2012) navaja podobno izkušnjo pozitivnega vpliva živali na učenca. Otrok je bil pri reševanju domačih nalog vztrajnejši in samostojnejši, ko je moral doma skrbeti za šolske deguje.

Kakšna je otrokova pozornost pri pouku?

Povprečno je bila pozornost pri urah brez psice 90 % ur odkrenljiva, pri urah s psico pa 60 % ur odkrenljiva, zaradi česar zaključujemo, da je bila pozornost povprečno bolj usmerjena, ko je bil prisoten terapevtski pes. Tudi Rodrigo-Caverol s sodelavci (2018) navaja, da so otroci pri učnih aktivnostih postali pozornejši in bolj potrpežljivi, ko je bil prisoten pes.

Kako se počuti otrok ob prisotnosti psa?

Ob prisotnosti psa so bila pogosteje zabeležena prijetna čustva. Učenec se je večinoma počutil sproščeno, zadovoljno, veselo in bil je pozitivno vznemirjen, zaradi česar zaključujemo, da se je otrok ob vključenosti psa večinoma počutil dobro.

M. Marinšek in Tušak (2007) sta ugotovila, da je ob druženju z živaljo več sproščenosti in veselja pri ljudeh. Tudi E. Žgur in U. Poženel ugotavljata (2018) pozitiven učinek aktivnosti s konjem na počutje otrok.

Zaključek

Z raziskavo je bilo ugotovljeno, da na pozornost in motiviranost vpliva veliko dejavnikov, med drugim tudi prisotnost psa. Ob njegovi vključenosti se je povečala učenčeva motivacija in zmanjšala odkrenljivost pozornosti pri pouku.

Čeprav so psi pogosteje vključeni v vzgojno-izobraževalne dejavnosti, mnogi še vedno ne verjamejo v njihove pozitivne učinke. Zato pričujoča raziskava dokazuje smiselnost in upravičenost vključevanja psa v pedagoške procese, in sicer ob zagotavljanju določenih pogojev (varnost, ustreznost psa, izbrane vsebine, skupno načrtovanje, ljubezen do živali ...).

Zavedamo se omejitev raziskave, zato ugotovitev ne moremo posploševati. Za večjo objektivnost rezultatov bi potrebovali večji vzorec in večjo frekvenco opazovanja, predvsem pa bi morali raziskovanje razširiti na daljše časovno obdobje. Študija primera je tako primer dobre prakse, ki potrjuje korist vključitve terapevtskega psa v šole in s tem tudi večje vključevanje organizacij, ki se ukvarjajo s tovrstnimi dejavnostmi.

Viri in literatura

- Butler, K. in M. Fredrickson-MacNemara. (2006): The Art of Animal Selection for Animal-Assisted Activity and Therapy Programs. V: Fine Aubrey H.(ur.), *Handbook on Animal-Assisted Therapy : theoretical foundations and guidelines for practice, Second Edition*, str. 121–149. Boston: Elsevier/Academic Press. Dostopno na https://www.academia.edu/16450081/Handbook_on_Animal_Assisted_Therapy, 27. 10. 2019
- Gilmore L., Cuskelly, M. in Hayes, A. (2003): A comparative study of mastery motivation in young children with Down's syndrome: Similar outcomes, different processes. *Journal of Intellectual Disability Research*, let. 47 (št. 3): str. 181–190. Dostopno na <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1046/j.13652788.2003.00460.x>, 6. 11. 2019
- Gruberšič, S. (2014): *Posebni program vzgoje in izobraževanja*. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport: Zavod RS za šolstvo. Dostopno na https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Izobrazevanje-otrok-sposebnimi-potrebami/OS/Posebni-program-vzgoje-in-izobrazevanja/640b69f03c/Posebni_program_vzgoje_in_izob.pdf, 5. 10. 2019
- Ivanovič, U. (2017): Živalska ljubezen. V: Zupan Sosič Alojzija (ur.), Limon David (ur.), Lutar Mateja (ur.) in Žbogar Alenka (ur.), *Ljubezen v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*, str. 70–77. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Juriševič, M. (2006): *Učna motivacija in razlike med učenci*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Juriševič, M. (2012): *Motiviranje učencev v šoli: analiza ključnih dejavnikov zagotavljanja kakovosti znanja v vzgojno-izobraževalnem sistemu*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Kobal Grum, D. in Musek, J. (2009): *Perspektive motivacije*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Marinšek, M. in Tušak, M. (2007): *Človek - žival : zdrava naveza*. Maribor: Založba Pivec.
- Morrison, M. L. (2007). Health benefits of animal-assisted interventions. *Complementary Health Practice Review*, let. 12 (št. 1): str. 51–62. Dostopno na <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1533210107302397>, 6. 11. 2019
- Ocepek, R. (2012): *Premagajmo predsodke do živali*. Ljubljana: Agencija Baribal.
- Rodrigo-Caverol, M., Malla-Clua, B., Rodrigo-Caverol, E., Jove-Naval, J., BergadàBell-lloc, J. in Marsal-Mora, J. R. (2018). Animal-assisted Therapy for the Emotional Well-being of Children with Intellectual Disabilities and Behavioral Disorders. *Sociology and Anthropology*, let. 6 (št. 1): str. 94–106. Dostopno na <http://www.hrpub.org/download/20171230/SA9-19610385.pdf>, 20. 11. 2019
- Ryan, R. M. in Deci, E. L. (2000): Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions. *Contemporary Educational Psychology*, let. 25: str. 54–67. Dostopno na <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0361476X99910202>, 22. 10. 2019
- Smolkovič, I. (2014). Učna ura s psom : vključevanje psa v vzgojno-izobraževalno delo. *Vodenje v vzgoji in izobraževanju*, let. 12 (št. 3): str. 163–180. Dostopno na http://solazaravnatelj.si/ISSN/1581-8225/2014_3.pdf, 10. 11. 2019
- Talt-Lah, M. (2017): Od enostavnosti igre do kompleksnosti učenja. V: Željeznov Seničar Maruška (ur.), *Učna motivacija: zbornik*, str. 37–40. Ljubljana: MiB.
- Valcl, S. (2017): Motivacija otrok s posebnimi potrebami pri urah dodatne strokovne pomoči. V: Željeznov Seničar Maruška (ur.), *Učna motivacija: zbornik*, str. 28–29. Ljubljana: MiB.
- Vir 1: Slovensko društvo za terapijo s pomočjo psov Tačke pomagacke (2019): *O nas*. Dostopno na https://www.tackepomagacke.si/kdo_smo/o_nas/, 15. 11. 2019
- Žgur, E. in Poženel, U. (2018): *Aktivnosti s konjem – ASK: podporni terapevtska oblika pomoči osebam s posebnimi potrebami*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani.